

Henryk Bogacki

"Die Kirchenväter : kleine Einführung in Leben und Werk", Adalbert Hamman, Freiburg-Basel-Wien 1967 : [recenzja]

Collectanea Theologica 38/1, 199-200

1968

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

biście i dlatego ich przeżycie i świadectwo stanowi coś jedyne i niepowtarzalnego. Za życia Apostołów następuje stopniowa obiektywizacja Objawienia w słowie pisanym, w instytucji kościelnej, w sakramentach, obiektywizacja, która jest konieczna, której jednak nie można utożsamiać z samym Objawieniem.

Kościół poapostolski również żyje Objawieniem. Faktem jest, że depozyt Objawienia został zamknięty i nowe prawdy nie mogą być do niego dodane, ale faktem jest również, że Chrystus jest jego Pośrednikiem nie tylko dla apostołów ale dla wszystkich chrześcijan, że ono trwa w Kościele i każdy chrześcijanin je otrzymuje. Dzieje się to w sposób tajemniczy. Jednakże tak jak Chrystus zbawił wszystkich w doskonały sposób na Kalwarii, a mimo tego zbawia każdego z osobna w ciągu historii, a życie moralne i sakramentalne Kościoła nie dodaje niczego do obiektywnego znaczenia Kalwarii, tak też Chrystus kontynuuje Objawienie nie dodając nowych prawd do jego obiektywnej zawartości. Wszelki inny sposób pojmowania prowadzi do oddzielenia Objawienia od zbawienia i konsekwentnie do pojmowania Objawienia jako sumy prawd religijnych.

W tym punkcie rozważania autora pozostawiają czytelnika w stanie pewnego nienasycenia. Pogodzenie niezmienności depozytu z trwaniem Objawienia jest zagadnieniem domagającym się szerszych wyjaśnień, do których książka *M o r a n a*, na pewno da okazję. Wydaje się, że jest to pozycja, która zasługuje, aby stać się przedmiotem szerokiej dyskusji. Zawiera zapewne wiele twierdzeń, które w świetle tradycyjnej teologii mogą być kwestionowane. Jest to bowiem dzieło o charakterze badawczym, autor posuwa się powoli po nieznanym gruncie, chcąc jednak zajść tak daleko, jak tylko można. Jeszcze kilkanaście lat temu praca tego rodzaju byłaby prawdopodobnie odrzucona jako nie do przyjęcia z katolickiego punktu widzenia. Dziś wzrosła w katolicyzmie świadomość, że należy zostawić jak najszerze pole do prac badawczych, gdyż tylko w ten sposób można stworzyć warunki dla swobodnej dyskusji, której wynikiem są nowe światła w poznaniu Objawienia.

Znaczenie książki *M o r a n a* sięga daleko poza czystą teologię. Przejęcie się faktem, że Chrystus objawia się obecnie i spotyka z wiernymi w Kościele, powinno zasadniczo determinować całe duszpasterstwo, przepowiadanie i katechezę Kościoła. Te bardziej praktyczne aspekty stanowią przedmiot drugiej książki tegoż autora: *Catechesis of Revelation*, Herder and Herder, New-York 1966, której analiza nie wchodzi już jednak w zakres naszych rozważań.

KS. STEFAN MOYSA SJ, WARSZAWA

ADALBERT HAMMAN, *Die Kirchenväter. Kleine Einführung in Leben und Werk*, Freiburg-Basel-Wien 1967, Herder, s. 176, Herderbücherei Nr. 268.

Ojców Kościoła znamy najczęściej tylko z tytułów pozostałych po nich dzieł, czasami z wyrwanych cytatów, jakie skąpo podawano nam podczas studium teologii. Lektura dzieł ojców nie jest łatwa, gdyż wymaga znajomości sytuacji i problematyki owej epoki, zwykle bardzo odległych od naszych doświadczeń. *H a m m a n* usiłuje przybliżyć współczesnemu człowiekowi życie i działalność ojców Kościoła, kreśląc żywo sylwetki 19 najwybitniejszych ojców żyjących i działających na przestrzeni II—IV wieku. Autor nie obciążył swej książki przypiskami, choć opracowania sylwetek ojców są owocem długich i szczegółowych badań, których wyniki publikował wcześniej w monografiach patrystycznych.

Szczególłą wartość nadaje książce akcentowanie wspólnego dla Wschodu i Zachodu dziedzictwa pozostawionego przez ojców Kościoła. Autor obejmuje swym opracowaniem okres, kiedy wzajemne kontakty i wymiana między grec-

kimi i łacińskimi pisarzami były jeszcze żywe i dla obu stron owocne. Z czasem różnice pogłębiły się i doprowadziły do izolacji obu części chrześcijaństwa. Dziś dopiero usiłujemy pełniej poznać i spożytkować spuściznę ojców Kościoła i tą drogą zbliżyć się ku upragnionej jedności.

KS. HENRYK BOGACKI SJ, WARSZAWA

DAVID L. BALÁS, *METOYSIA THEOY, Man's participation in God's Perfections according to Saint Gregory of Nyssa, Romae 1966, s. XXII+185, (Studia Anselmiana, 55)*

Autorem tej rozprawy doktorskiej, napisanej na wydziale teologicznym Pontificium Athenaeum Anselmianum w Rzymie, pod kierunkiem prof. Polikarpa Sherwooda OSB, jest cysters amerykański pochodzenia węgierskiego. Sam podaje to wyjaśnienie w przedmowie, aby nie dziwiono się jego angielszczyźnie. Język jednak jest jasny i precyzyjny, jak przystoi rozprawie o charakterze naukowym. Autor widzi w problemie ludzkiego uczestnictwa w przymiotach Bożych zagadnienie centralne teologii Grzegorza z Nysy (s. VII). Jest to słuszne podejście do nauki Grzegorza pod jej aspektem spekulatywnym. Zastrzeżenia można wysunąć tylko w stosunku do samej postawy badacza, który ma zamiar przeprowadzić sekcję martwego tekstu zamiast zwrócić się do myśliciela, jako do żywego człowieka, zaangażowanego w walkę i dyskusję.

Po ustaleniu hierarchii bytów według omawianego ojca Kościoła (rozdz. I), autor analizuje pojęcie uczestnictwa (*participatio*) w dobroci Bożej (r. II), w Jego życiu (r. III), w Jego byciu (r. IV). Oryginalnym wkładem autora do historii myśli teologicznej, w jej aspekcie spekulatywnym, jest usiłowanie ustalenia hierarchii bytów. Następnie zaś wykorzystuje on to pojęcie w rozdziale V, gdzie omawia ontologiczną różnicę między Bogiem a stworzeniami duchowymi, a samą rozprawę kończy (r. VI) przeglądem pozytywnych implikacji uczestnictwa w zbawczym dziele Chrystusa, mianowicie przedstawia rolę, jaką uczestnictwo odgrywa w pierwotnym powołaniu człowieka, a potem w samym zbawieniu; jakie znaczenie ma to uczestnictwo dla życia duchowego, zwłaszcza w perspektywach eschatologicznych, a wreszcie w życiu wiecznym.

O ile w krótkim wstępie, autor nakreśla dzieje pojęcia uczestnictwa u kilku poprzedników Grzegorza, o tyle w konkluzji stara się ustalić ważność tego konceptu w całości teologii Nysseńczyka, którego główną troską była jednak praktyczna obrona dogmatu o Trójcy Świętej i opis życia duchowego chrześcijanina doskonałego. Pracę zamyka dopisek, w którym autor przeprowadza paralelę między wyrażeniami Grzegorza a pewnymi tekstami Plutarcha, zapożyczonymi z rozprawy pogańskiego moralisty pt. *De Iside et Osiride* (s. 168—169). Cztery indeksy (imion własnych, wyrazów greckich, tematów i cytatów Grzegorza) szczęśliwie uzupełniają rozprawę. Obszerna bibliografia (s. XI—XXII) wykazuje źródła i literaturę wykorzystaną przez autora.

Można powiedzieć, że autor dokładnie przeprowadził staranną analizę tekstów Grzegorza, porównując je z wyrażeniami używanymi przez głównego jego przeciwnika, Eunomiusza, i przyczynił się do zgłębienia założeń filozoficznych największego myśliciela spośród Kapadocjan. Jeden tylko trzeba wysunąć zarzut, który wprawdzie nie ujmuje spekulatywnej wartości dzieła, ale zważa zasięg pożyteczności tej pracy na polu historii myśli teologicznej. Chodzi o analizę łańcuch historycznego. Zbyt pobieżnie autor traktuje poprzedników Grzegorza, od których ten ostatni jest zależny. Nie musiał on wprawdzie na nowo rozpatrywać dzieł Filona, Orygenesa i Klemensa, ale mógł się powołać na istniejące prace, chociażby E. von Ivanka (*Vom Platonismus zur Theorie der Mystik; Hellenisches und Christliches im frühbyzantinischen Geistesleben,*